

Juryrapport Projectencompetitie 'Bouwen in en aan het landschap'

Januari 2015

Inhoud

Inleiding

Voortraject en jurering

Samenstelling Jury

De opgave van de projectencompetitie

De winnende inzendingen en het oordeel van de jury

De overige inzendingen en het oordeel van de jury

Inleiding

Met de projectencompetitie wil de provincie Utrecht een stimulans geven aan het behouden en versterken van de kernkwaliteiten van de Utrechtse landschappen. Met 19 inzendingen is er een mooi palet aan voorbeelden verkregen, die we allemaal beschrijven in dit rapport.

De prijswinnaars blijken met elkaar een mooie afspiegeling van de provincie: 'Echt Utrechts'. De provincie kent een grote verscheidenheid aan landschappen, die (vrijwel) allemaal in de verschillende inzendingen aan bod komen. Verschillende aspecten worden in de inzendingen verbeeld. De provincie heeft stedelijke gebieden die grenzen aan open en besloten landschappen. Ook het innovatieve karakter in de economische sector komt aan bod.

Voortraject en jurering

De procedure van projectencompetitie is beschreven in de "Selectieleidraad Projectencompetitie bouwen in en aan het landschap" en is vastgelegd in een provinciale verordening. Deze verordening is op 4 november 2014 vastgesteld door het College van Gedeputeerde Staten. In de leidraad zijn alle voorwaarden voor deelname beschreven.

Op 6 november 2014 is de competitie opengesteld voor inschrijvingen en de inschrijvingsperiode is gesloten op 5 december 2014. In totaal zijn 19 inzendingen ontvangen. In december heeft de jury alle inzendingen beoordeeld op grond van de voorwaarden en criteria die opgenomen zijn in de leidraad. De jury heeft uitsluitend gebruik gemaakt van de informatie die door de inzenders is verstrekt. De jury heeft alle inzendingen anoniem beoordeeld; de jury heeft geen informatie gekregen over de personen of organisaties die de inzendingen hebben ingediend. Een deel van de inzendingen voldeed niet aan de voorwaarden en komt om deze reden niet in aanmerking voor één van de prijzen. De conclusies van de jury zijn opgenomen in dit juryrapport. Op de dag van de Ruimtelijke Kwaliteit op 22 januari 2015 worden de prijswinnaars bekend gemaakt en worden de prijzen uitgereikt.

Samenstelling jury

dhr. H Lugtmeijer (voorzitter)	<i>oud directeur het Utrechts Landschap</i>
mevr. I. Thoral	<i>(onafhankelijk) adviseur Ruimtelijke Kwaliteit provincie Utrecht</i>
mevr. S. Engbers	<i>lid raad van toezicht Landschap Erfgoed Utrecht</i>
dhr. D. Moolenburgh	<i>wethouder gemeente de Ronde Venen</i>
dhr. A. Tom	<i>Directeur WELMON</i>

De opgave van de projectencompetitie

In de Provinciale Structuurvisie stelt de provincie zich als doel om te zorgen voor een blijvend aantrekkelijke provincie, waarin het ook in de toekomst plezierig wonen, werken en recreëren is. De aantrekkelijkheid van de steden en het landschap is daarbij benoemd als één van de drie succesfactoren. De behoefte aan een aantrekkelijk landelijk gebied wordt versterkt door de grote binnenstedelijke (woningbouw)opgave in de provincie. In de uitwerking van het ruimtelijk beleid, is een prioritaire keuze gemaakt om de kwaliteit van het landelijk gebied te versterken. Verder is het behoud en versterken van de kernkwaliteiten van het landschap benoemd als provinciaal belang.

In het Ruimtelijk Actieprogramma-2 (RAP-2) dat is vastgesteld bij de Provinciale Structuurvisie, is een project opgenomen: 'Stimulering (gebruik) Kwaliteitsgids Utrechtse Landschappen'. Achterliggend doel daarbij is uiteraard het behouden en versterken van de landschappelijke kernkwaliteiten; de Kwaliteitsgids biedt daarbij een handvat.

Binnen de provincie Utrecht heeft elk Utrechts landschap zijn eigen kwaliteiten. Deze kwaliteiten worden dan ook door de provincie beschermd. In het Ruimtelijk Actieprogramma 2008 – 2011 zijn de kwaliteiten in beeld gebracht met de zogenaamde Kwaliteitsgidsen voor de Utrechtse Landschappen. In deze kwaliteitsgidsen is vastgelegd wat de huidige landschapskwaliteit is, maar ook op welke wijze de ruimtelijke ontwikkelingen kunnen worden gestuurd en welke kwalitatieve randvoorwaarden het landschap aan deze ontwikkelingen meegeeft.

De kwaliteitsgids

De kwaliteitsgids vervult drie rollen bij de ruimtelijke ontwikkeling van het landschap van de provincie Utrecht:

- **Onderlegger:** De kwaliteitsgids geeft inzicht in kwaliteiten en kenmerken. Daarmee vormt de kwaliteitsgids een basis voor de integrale afweging die plaatsvindt om te komen tot ruimtelijk beleid, zoals de provinciale ruimtelijke structuurvisie.
- **Informatiebron:** De kwaliteitsgids geeft inzicht in voorkomen en kenmerken van landschappelijke kernkwaliteiten.
- **Inspiratiebron:** De kwaliteitsgids biedt inspiratie voor het betrekken van landschappelijke kwaliteit bij ruimtelijke planvorming.

De projectencompetitie

Sinds 2011 werkt de provincie Utrecht met deze landschapskwaliteitsgidsen. Niet als voorschrift, maar als inspiratie voor initiatiefnemers van bouwprojecten. Zij worden uitgedaagd om in hun plannen rekening te houden met het landschap waarin ze bouwen. Na drie jaar wil de provincie Utrecht de beste voorbeelden in het zonnetje zetten en belonen met een prijs.

Met de projectencompetitie wil de provincie Utrecht een stimulans geven aan het behouden en versterken van de kernkwaliteiten van de Utrechtse landschappen. De prijswinnaars worden met hun winnende projecten dan ook gezien als ambassadeurs van het Utrechtse landschap. Met het uitdragen van deze voorbeelden kunnen andere initiatiefnemers inspiratie opdoen voor hun eigen project in het Utrechts landschap.

Beoogde inzenders

Met deze projectencompetitie wil de provincie de mensen en organisaties bereiken die ‘met de voeten in de modder’ staan om het landschap te beheren én verder te versterken. Het gaat om ondernemers en maatschappelijke partijen die het initiatief nemen om ‘hun landschap’ verder te verfraaien. Juist deze initiatiefnemers bepalen een groot deel van het succes van instandhouding en versterking van het Utrechtse landschap. Door de competitie op deze groep te richten, wil de provincie hen ondersteunen, uitdagen en faciliteren in behoud en versterking van de kernkwaliteiten.

Criteria

In de “Selectieleidraad Projectencompetitie bouwen in en aan het landschap” zijn alle criteria en voorwaarden voor deelname aan de projectencompetitie beschreven. De jury heeft de projecten beoordeeld op de volgende criteria. Bij de beoordeling is niet per criterium gekeken, maar is per inzending een integrale beoordeling gemaakt op basis van de weergegeven criteria.

1. *De mate waarin het project de landschappelijke kernkwaliteiten versterkt, zoals omschreven in de betreffende Kwaliteitsgids.*
2. *De mate waarin het initiatief ook andere belangen / doelstellingen dient;*
3. *De mate waarin het project als voorbeeld kan dienen voor andere projecten.*
4. *De mate waarin er sprake is van innovatie in resultaat en/of aanpak.*

Eerste prijs €50.000, -

Titel	Elisabeth Groen
Beschrijving	Sloop van een voormalig ziekenhuis en omvorming van het terrein naar een natuurpark, waarbij vanaf het begin inwoners worden betrokken en verantwoordelijkheid krijgen en nemen
Schaal	Enkele hectares
Locatie	Terrein voormalig Elisabeth ziekenhuis en omgeving , aan de Heiligenbergerbeek, Gemeente Amersfoort
Landschap	Gelderse Vallei
Indiener	Stichting Elisabeth Groen
Juryoordeel	<p>De jury vindt het project Elisabeth Groen op vele aspecten een prachtig voorbeeld van een initiatief waarbij landschappelijke kwaliteit wordt toegevoegd aan een gebied én waarbij dit breed gedragen wordt door de mensen die zich moreel eigenaar voelen van het gebied.</p> <p>Met de realisatie van het park wordt een belangrijke landschappelijke structuur, het beekdal van de Heiligenbergerbeek, hersteld. Zo worden de kernkwaliteiten “stelsel van beken, griften en kanalen” en “rijk gevarieerde kleinschaligheid” van de Gelderse Vallei versterkt.</p> <p>Bovendien wordt de stedenbouwkundige structuur van Amersfoort verbeterd. Daarmee is het project een zeldzaam voorbeeld van herstel van een groene landschapsstructuur in de randzone van de stedelijke omgeving door het verwijderen van rode elementen.</p> <p>De jury vindt bovendien het project een inspiratie voor alle burgerinitiatieven waarbij inwoners verantwoordelijkheid nemen voor hun eigen omgeving. Zowel de omvang van het project als de fase waarin de inwoners het initiatief hebben gekregen, is uniek. De jury vindt dat de gemeente Amersfoort lef toont door zo vroeg in het project de inwoners een grote mate van verantwoordelijkheid te geven én het getuigt van lef van de inwoners om deze verantwoordelijkheid op zich te nemen.</p>

Tweede prijs: €25.000, -

Titel	Restauranttoren de Grote Sniep
Beschrijving	een nieuw te bouwen restaurant/theehuis met uitkijktoren bij een nieuw ingericht natuurgebied. Het maakt onderdeel uit van een biologisch veehouderijbedrijf.
Schaal	Enkele honderden vierkante meters op een boerenbedrijf van enkele tientallen hectares
Locatie	Gemeente Wilnis
Landschap	Groene Hart
Indiener	J. Samsom
Juryoordeel	<p>De jury vindt de restauranttoren een uitdagend en spannend project, dat de discussie aangaat tussen het behoud van het open veenweidelandschap en de beleving van datzelfde landschap. Hierdoor ontstaat een frictie, die oproept tot discussie.</p> <p>Door recreanten de mogelijkheid te geven midden in het veenweidegebied optimaal te genieten van de openheid, levert het project een belangrijke bijdrage aan het draagvlak voor behoud van de openheid. De uitkijktoren biedt een goed zicht op het bijzondere kavelpatroon van dit landschap. Bovendien wordt er door de directe verbinding met het boerenbedrijf, niet alleen visueel een relatie gelegd met het landschap, maar ook functioneel en cultuurhistorisch. Het project vertelt zo het complete landschapsverhaal.</p> <p>De jury vindt dat de balans tussen de inbreuk die de toren heeft op de openheid en de beleving die de toren biedt, uiteindelijk naar dit laatste doorslaat.</p>

Derde prijs: €25.000, -

Titel	Groot Zandbrink
Beschrijving	Ontwikkeling van (rijks-)monumentale boerderij en directe omgeving tot maatschappelijk centrum waar (landbouw-) cultuurhistorie en landschap centraal staan
Schaal	Minder dan 1 hectare
Locatie	Gemeente Leusden
Landschap	Gelderse Vallei
Indiener	ANMV Vallei Horstee
Juryoordeel	<p>De herontwikkeling van de historische boerderij Groot Zandbrink bij Leusden is een prachtig voorbeeld van de restauratie van een rijksmonument. Met respect voor de cultuurhistorische waarde van het gebouw én de omgeving krijgt het ensemble een nieuwe functie waarbij de bestaande landschappelijke kwaliteiten een bepalende rol spelen. De jury waardeert de manier waarop de nieuwe functies van de boerderij zijn verbonden met de vele kwaliteiten van de omgeving. De jury vindt Groot Zandbrink een inspirerend voorbeeld voor ontwikkelingen in een landschap waarbij aandacht voor de historische waarde een grote rol speelt.</p> <p>De jury spreekt ook haar waardering uit voor de agrarische natuur- en milieuvereniging. De vereniging heeft het op zich genomen om Groot Zandbrink te herontwikkelen. Daarmee laat deze vereniging zien dat een ANV zich verantwoordelijk kan voelen voor de kwaliteiten van een agrarisch cultuurlandschap.</p>

Eervolle vermelding:

Titel	Van steenoven naar stroomfabriek
Beschrijving	Een rijksmonumentale en gerestaureerde steenfabriek krijgt een nieuwe functie door de plaatsing van zonnepanelen op het dak van de fabriek.
Schaal	Klein, enkele honderden vierkante meters, maar doorwerkend op het hele complex
Locatie	Aan de Lek, gemeente Wijk bij Duurstede
Landschap	Rivierengebied
Indiener	Het Utrechts Landschap
Juryoordeel	De jury vindt het innovatief én duurzaam om een nieuwe functie aan de steenfabriek toe te voegen, waarmee een verdienmodel ontstaat dat bijdraagt aan de instandhouding van het rijksmonument. Ook de manier waarop de lokale bevolking wordt betrokken is vernieuwend en draagt bij aan een duurzame samenleving. Hoewel de ingreep zelf ruimtelijk gering is, vindt de jury dat dit project een voorbeeld kan zijn voor vele anderen en heeft daarom aan dit project een eervolle vermelding toegekend.

Overige inzendingen

Titel	Kievitsbuurten
Beschrijving	Een proefproject waarin 3 legakkers worden hersteld en behouden (erosiebestrijding) door brede natuurvriendelijke oevers aan te leggen. Dit levert winst op voor natuur, landschap en cultuurhistorie.
Schaal	Klein pilotgebied (3 legakkers), maar doel is om dit te verbreden.
Locatie	Kivietsbuurt, gemeente Stichtse Vecht.
Landschap	Groene Hart
Indiener	Gemeente Stichtse Vecht
Juryoordeel	Een duurzame instandhouding van legakkers is belangrijk voor het behoud van het slagenlandschap in het Groene Hart en dit project geeft daarvoor een oplossing. De jury is echter niet overtuigd van het innovatieve karakter van het project en vraagt zich af of het proefproject voor een groter gebied kan worden toegepast, gezien de hoge kosten. Tenslotte heeft het proefproject zelf een beperkte schaal, waardoor het niet past binnen de criteria van de projectencompetitie.

Titel	Parkbos de Haar
Beschrijving	De ontwikkeling van een natuur- en recreatiegebied op landgoed Haarzuilens. Aanleg van bos, waterpartijen, fiets- en wandelpaden en lanen
Schaal	70 ha
Locatie	Haarzuilens, gemeente Utrecht
Landschap	Groene Hart
Indiener	Natuurmonumenten
Juryoordeel	In het ontwerp is gekozen voor een uitbreiding van het parkbos van Kasteel Haarzuilens en de stijl van dit parkbos ook voor het nieuwe park te hanteren. De jury denkt dat het nieuwe ontwerp zeker een bijdrage zal leveren aan de behoefte aan recreatie in het groen. De jury vindt het jammer dat het bestaande slagenlandschap grotendeels wordt overschreven, en niet als uitgangspunt wordt gebruikt in het nieuwe ontwerp.

Titel	Marnemoende
Beschrijving	Ontwikkeling van jachthaven met aanliggende recreatiegebouwen, recreatiemogelijkheden zoals routes en landschapselementen, gebaseerd op het bestaande landschap
Schaal	Ongeveer 10 hectare
Locatie	Aan de Hollandse IJssel, gemeente IJsselstein
Landschap	Groene Hart
Indiener	Marnemoende/Kromwijk Ontwikkelings Maatschappij BV
Juryoordeel	De jury vindt de ontwikkeling van Marnemoende een inspirerend voorbeeld van het ontwerpen met de bestaande landschapskwaliteiten. Het project loopt al enige jaren en de belangrijkste onderdelen zijn al langer geleden afgerond. De laatste onderdelen van de uitvoering zijn qua omvang en impact op het landschap te beperkt voor de projectencompetitie.

Titel	Streekeigen rotondes
Beschrijving	Zeven rotondes in de Utrechtse waarden zijn streekeigen ingericht met o.a. knotbomen.
Schaal	Rotondes zelf zijn klein, verspreiding in een groot gebied
Locatie	7 rotondes verspreid door de Utrechtse waarden
Landschap	Groene Hart
Indiener	Streekfonds de Utrechtse Waarden
Juryoordeel	De streekeigen rotondes verbinden op een kunstzinnige manier de kernen in de Utrechtse waarden met hun omgeving. De jury vindt de gekozen insteek sympathiek. Zeker de insteek om binnen de bebouwde kom een verbinding met het buitengebied te leggen, versterkt de beleving van het Groene Hart. Gezien de omvang van het project, vraagt de jury zich wel af, hoe groot deze impact is.

Titel	Bos Uyterlinde
Beschrijving	Ontwikkeling van een woonlocatie van ongeveer 40 woningen, deels nieuwbouw deels hergebruik bestaande gebouwen.
Schaal	Enkele hectares
Locatie	Utrechtseweg, Amersfoort
Landschap	Utrechtse Heuvelrug
Indiener	Amersfoortsestraat VOF
Juryoordeel	De jury vindt dat in het ontwerp te weinig gebruik gemaakt wordt van de bijzondere locatie, gelegen in de cultuurhistorische structuur van de 'Wegh der Weghen'. Het overdragen van het beheer van het hele gebied aan de nieuwe bewoners is een mooi voorbeeld van eigenaarschap, maar in deze tijd niet meer echt vernieuwend.

Titel	Nieuwe Heemsteedse brug
Beschrijving	Ontwikkeling van een fietsroute, waaronder een fietsbrug, langs objecten uit de Nieuwe Hollandse waterlinie. In het wegdek wordt fysiek gerefereerd naar de objecten
Schaal	De route is enkele kilometers lang
Locatie	Plofsluis bij A'dam-rijnkanaal, gemeente Nieuwegein
Landschap	Waterlinies
Indiener	Gemeente Nieuwegein
Juryoordeel	De kunstzinnige manier waarop in het wegdek van het fietspad de objecten waarlangs de route loopt zijn verwerkt, is fraai. De route zelf is een beproefde manier om elementen in een lintvormig landschap als de waterlinies met elkaar te verbinden. De jury vraagt zich echter wel af of de gebruikers van de route de gekozen insteek ook echt gaan beleven.

Titel	Hoeve Ravestein
Beschrijving	(rijks-)monumentale boerderij en directe omgeving zijn gerestaureerd en herontwikkeld tot werkende boerderij met boerderijwinkel
Schaal	Boerderij en directe omgeving
Locatie	Bij kasteel Groeneveld, gemeente Baarn
Landschap	Utrechtse Heuvelrug
Indiener	Hoeve Ravestein
Juryoordeel	De jury vindt de herontwikkeling van hoeve Ravestein, met behoud van de boerderijfunctie een voorbeeld van het in stand houden en gebruiken van de kwaliteiten in het landschap van de Utrechtse Heuvelrug. Het belangrijkste deel van de ontwikkeling heeft echter al enige jaren geleden plaatsgevonden. De jongste activiteiten zijn qua omvang en impact op het landschap te beperkt voor de projectcompetitie.

Titel	Station Abcoude
Beschrijving	Herontwikkeling van een voormalig stationsgebouw en omgeving naar een terrein met een verblijfsrecreatieve functie
Schaal	Gebouw en directe omgeving
Locatie	Aan spoorlijn A'dam-Utrecht, Abcoude, gemeente Ronde Venen
Landschap	Groene Hart, Waterlinies
Indiener	A.van Gils
Juryoordeel	De jury waardeert de manier waarop in het ontwerp van de locatie rekening is gehouden met het schootsveld van het naastgelegen fort en met de openheid van het Groene Hart. Op deze moeilijke plek is het gelukt om een goede verbinding te maken met de omgeving. De jury vindt de "liniehutten" in het ontwerp echter letterlijk misplaatst, omdat ze op deze locatie geen onderdeel zijn van de waterlinie.

Titel	Weidevogel wellness
Beschrijving	Een gebied is optimaal ingericht voor weidevogels én geschikt gemaakt voor bezoekers. Hierbij zijn nieuwe ideeën ontwikkeld zoals "kraamvisites" bij de weidevogels.
Schaal	14 hectare weidelandschap
Locatie	In de Lopikerwaard, gemeente Montfoort
Landschap	Groene Hart
Indiener	Het beloken land
Juryoordeel	De jury vindt de insteek van het project om op een andere manier naar weidevogels te kijken en de beleving van weidevogels in te zetten als verdienmodel een innovatieve en maatschappelijk relevante ontwikkeling. De jury vindt de bijdrage van het project aan de kernkwaliteiten van het Groene Hart echter gering.

Titel	De toekomst van Nationaal Monument Kamp Amersfoort
Beschrijving	Een plan voor de herinrichting van Kamp Amersfoort als één van de vier nationale herdenkingscentra.
Schaal	Enkele hectares
Locatie	Kamp Amersfoort, gemeente Leusden
Landschap	Utrechtse Heuvelrug
Indiener	Juurlink en Geluk, Rotterdam
Juryoordeel	De jury is uitgesproken positief over het gepresenteerde plan, waarbij de bijzondere en emotioneel geladen plek verbonden wordt met het landschap en met de geschiedenis. De jury hoopt van harte dat het plan tot uitvoering komt. Aangezien het plan nog geen direct zicht heeft op realisatie, past het niet binnen de voorwaarden van de projectencompetitie.

Titel	Landgoed Beukenrode
Beschrijving	Restauratie van onderdelen van het landgoed en onderzoek naar de inzet van het hout van het landgoed als brandstof voor de verwarming van verschillende gebouwen
Schaal	25 hectare
Locatie	Gemeente Doorn
Landschap	Utrechtse Heuvelrug
Indiener	Sint Augustinusstichting, Doorn
Juryoordeel	De jury vindt dat het project onvoldoende de bijdrage aan de ruimtelijke kwaliteit van het landschap duidelijk maakt. Het voornemen om het eigen hout te gebruiken voor verwarming is sympathiek, maar in deze tijd niet meer zo innovatief dat het een voorbeeldwerking heeft.

Titel	Landgoed Oude tempel
Beschrijving	Woningbouw van ruim 200 woningen op een oud landgoed
Schaal	15 hectare
Locatie	Soesterberg, gemeente Soest
Landschap	Utrechtse Heuvelrug
indiener	Gemeente Soest
juryoordeel	De jury vindt de aansluiting van het plan bij de aanwezige landschapskwaliteiten positief, maar vraagt zich wel af of het motto "wonen in weelde" waargemaakt kan worden met de beoogde dichtheid van de woningen. Omdat de realisatie pas vanaf 2016 plaats vindt, past het project niet binnen de voorwaarden van de projectencompetitie.

Titel	Bloeiend Blokhoven
Beschrijving	Ontwikkeling van recreatieve routes om het boerenbedrijf en het landschap beter beleefbaar te maken.
Schaal	Routes van enkele honderden meters op een agrarisch bedrijf
Locatie	Eiland van Schalkwijk, gemeente Houten
Landschap	Groene hart
indiener	T. Uijtewaai, Schalkwijk
juryoordeel	De jury vindt dat het project goed gebruik maakt van de bestaande landschapskwaliteiten. Echter, de schaal van het beschreven project is gering van omvang en impact voor deze projectencompetitie. Het ontwikkelen van routes is een beproefde manier om het landschap beleefbaar te maken en daardoor weinig innovatief.

Titel	Het verloren landschap
Beschrijving	Kunstproject waarbij het object een verbinding legt met het verdwenen landschap waar het object staat
Schaal	Kunstobject van enkele tientallen vierkante meters
Locatie	Attlee plantsoen, gemeente Utrecht
Landschap	Geen
indiener	C. Koemans
juryoordeel	De jury waardeert de inzet van kunst als verbinding met landschap. De jury vindt de uitwerking echter beperkt en ziet niet hoe het object in de stad een daadwerkelijke referentie is naar verdwenen landschappen of naar landschappen buiten de stad.

Titel	Rhijnuwen
Beschrijving	Aanleg van een brug over de kromme rijn zodat koeien via een korte route van en naar de stal kunnen lopen.
Schaal	Enkele honderden vierkante meters
Locatie	Boerderij bij Rhijnuwen, gemeente Bunnik
Landschap	Rivierengebied
indiener	gemeente Utrecht
juryoordeel	De schaal is te gering, waardoor het project niet voldoet aan de voorwaarden van de projectencompetitie. De jury krijgt onvoldoende inzicht in de meerwaarde van dit plan voor de landschappelijke kwaliteit van het kwetsbare landschap van de Kromme Rijn.